

SOOVITUSED PÄRANDIVADERITE JUHENDAJALE

Kes võivad osaleda?

Projektiga võivad liituda koolid/klässid, huviringid, seltsid jt meeskonnad, eeldusel, et kaasatud on 7 kuni 19-aastased lapsed ja noored, keda juhendavad täiskasvanud.

Millest alustada?

Vali kodukohast sobilik pärandiobjekt. Pea silmas, et planeeritavad tegevused peavad olema õpilastele jõukohased, näiteks matmispaikade, arheoloogiamälestiste, vanade talukohtade jt pärandiobjektide võsast puhastamine, rohimine, riisumine, prügi koristamine, piirdeaedade parandamine, samblast puhastamine, värvimine ja/või parem eksponeerimine, infoviitade ja -tahvlite paigaldamine.

Tegevuste planeerimine

Pärandipaiga korrastamist planeerides tuleb läbi mõelda järgnevad punktid: aeg, transport, kooskõlastus omaniku/valdaja ja muinsuskaitseinspektoriga (kui objekt on muinsuskaitse all), töövahendid, toitlustus, prahi äraveedu, tualeti kasutamise võimalus ja õppetegevus.

Aega planeerides saab valida, kas objektile käiakse mitmel päeval paari tunni kaupa või korraldatakse pikem(ad) talgupäev(ad). Kui pärandipaik ei ole jalutuskäigu kaugusel, uuri osalejate ja

töövahendite transportimiseks koolibussi kasutamise võimalust. Ehk on võimalik kooli toitlustuse korraldajaga kokku leppida talgumenüü, et söögi saaks objektile kaasa võtta ning kulud katta

Rakvere linnakalmistu talgetel osalenud abiturientidel oli korrastatud hauaplatsiga isiklik side, kuna mitmed viimses rahupaigas puhkajad olid Vabadussõjas langenud oma kooli õpilased, otse kooliingist lahingusse läinud 18- ja 19-aastased noored.
Foto: Elle Lepik, 1. juunil 2022

õpilaste päevase toiduraha eelarvest.

Koosta talgupäeva tegevuskava ning sealhulgas nimekiri vajaminevatest tööriistadest ja materjalidest. Teil võib vaja minna järgnevat töövahendeid: töökindad, rehad, hekikäärid, oksakäärid, saed, luuad-harjad, kärud, prügikotid või -konteinerid, terasharjad, kaabitsad, värvipintsliid-lahustid, ajalehed värvipritsmete eest kaitseks, maalriteip. Mõnedes maakoolides on rehad ja paljud muud vahendid kohapeal olemas - kontrolli need üle. Mõttele läbi võimalused tööriistade laenutamiseks ning küsi sellekohast nõu vallavalitsusest/linnaosavalitsusest. Tööriistu võib paluda õpilastel ja vabatahtlikel endal kaasa võtta, samuti uuri võimalust nende laenutamiseks kohalikul kalmistu- või pargivahilt vm.

Oluline on kokkukogutud prahi äraveo korraldamine. Lapsed panevad väga hästi tähele, kui nende töö asjatuks on osutunud - näiteks kui tuul järgmiseks päevaks lehehunnikud jälle laiali ajab.

Talgupäeva planeerides mõttele läbi, kus asub lähim WC ja kus/kuidas saab käsi pesta.

MUINSUSKAITSEAMET

🔗 Kuidas siduda pärandipaiga korrastamist õppetegevusega?

Kutsu õpilastele esinema pärandiekspert, ajaloolane või arheoloog, kes tutvustab objekti ajaloolist tausta. Suureks abiks kultuuriloo tundmaõppimisel võivad olla ka muuseumitöötajad, pärandiseltside liikmed ja koduloo-uurijad, samuti võimalikud ja kalmistuvahid. Esineja võib tulla nii talgupaika kui ka ainetundi klassiruumis.

Pärandivaderite algatus aitab riikliku õppekava kohaselt kaasa eelkõige sotsiaälainetes koduümbruse ajaloo tundmaõppimisele ning Eesti ajaloo teemade käsitlemisele. Lisaks on pärandivaderite juhendajad leidnud mitmekesiseid ainetevahelisi lõimimisvõimalusi läbi uurivate või mänguliste lisaülesannete. Ole loominguline ning planeeri õppetegevusi koos teiste aineõpetajatega.

🔗 Head näited õppeainete lõimimisest

Väga lennukate ideedega on pärandivaderite algatuses kaasa löönud Esku-Kamari Kool. 2018. aasta kevadel kuulutati Esku-Kamari koolis terve maikuu "mõisakuuks". Muude põnevate tegevuste hulgas käisid õpilased ekskursioonil "Minu kodukandi mõisad" ja külastati koolile kõige lähemaid mõisaid. Et õppekäigul nähtut kinnistada ja mängulusti lisada, kuulutati koolis välja mõisaselfi konkurss (IKT lõimimine). Selfide näitus tekitas kooliperes palju elevust, lisaks said pärandivaderid sel viisil oma mõisaekskursiooni muljeid koolikaaslastega jagada. Sügisel tegelesid õpilased Karl August Hermanniga pärandiga, korrastustalgud peeti helilooja sünnikodus Põltsamaa vallas Annikvere külas, samuti käidi helilooja ausamba

juures Põltsamaa linnapargis. Põltsamaa muuseumi juhataja Rutt Tänav tutvustas ajalootunnis K. A. Hermanniga elu ja loomingut, Esku raamatukogu juhataja Maili Ernitsa abiga seati koolis üles stand piltide ja artiklitega K. A. Hermannist. Pärandi tundmaõppimist rikastas muusikatunnis Hermanniga laulude "Süda tuksub" ja "Kungla rahvas" õppimine. Alglklassides toimus joonistusvõistlus, mille raames lapsed joonistasid talgupaeva muljeid või illustreerisid Hermanniga loomingut. Lisaks toimusid Hermanniga laulude võistulaulmine ja viktoriin Põltsamaa kultuuripärandi teemal.

Valjala Põhikool viis pärandipaigas läbi loodusõpet: 2018. a kevadel tegelesid õpilased nõukogude perioodil hävitatud vana Valjala kalmistu alal lindude ning taimede määramisega, mille põhjal koostasid ka virtuaalse herbaariumi. Tehnoloogia-õpetaja juhendamisel valmistasid kaks noormeest loovtöö raames vanale kalmistule infotahvli paigaldamiseks aluse, 2020. aastal valmis loovtööna samale kalmistule ka kaanega puidust prügikast. Heimtelli põhikoolis käis 2018. a vilgas töö väikese sepistatud värava tegemisega mõisnike von Siversite perekonnakalmistule. Kavandi joonised tegi kohalik sisekujundaja ning kaks 8. klassi noormeest teostasid loovtöö kooli sepikojas.

Gaia kooli 1.-5. klassi õpilased pidasid Paluküla hiieste samuti kohalike taimede uurimisega loodusõpetuse tunni. Hiis on õige koht vanade oskuste ja hiiepärandi õppimiseks. Lastele pakkus suurt põnevust päikesest luubi abil tule süütamine, selle juurde õpiti ka tuleloitsu laulmist. Varasemalt on lapsed käsitöötunnis pununud päelu pühapuu oksale sidumiseks, eelmisel aastal

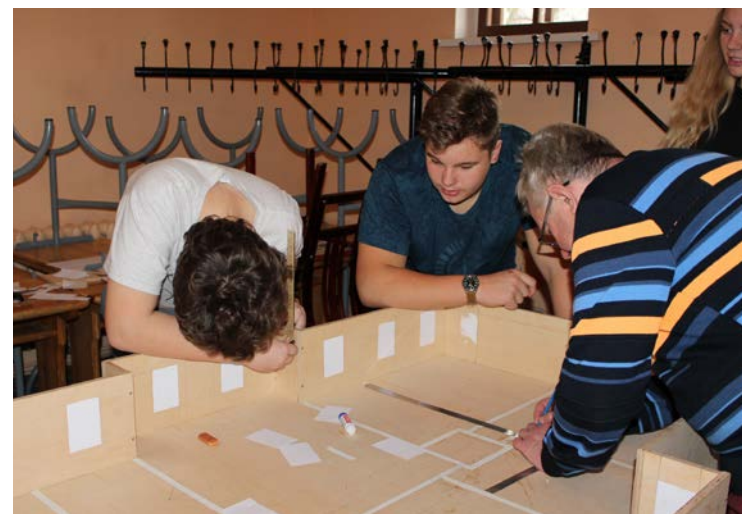
meisterdasid nad puutööringis hiide tervitusviida. Gaia koolis on hiiekommete tutvustamine väga oluline õppeprotsessi osa, klassiõpetajad kasutavad tunni ülesehitusel hiiekoolidele koostatud õppematerjali ning kool on ka hiiekoolide liikumise eestvedajaks.

Kiltsi põhikoolis on kultuuripärandi tundmaõppimine tihedalt lõimitud geograafiaga endisaegse mõisaomaniku admiral Adam Johann von Krusensterni kaudu, kelle juhtimisel teostus vene esimene ümbermaailmareis (1803-1806) ja kes koostas "Lõunamere atlase".

Virtsu kool on kolmel sügisel viinud läbi õppeaineid lõimiva Virtsu mõisa teemalise projektipäeva. Pärandivaderid ehitavad kooli lähedal asuva Virtsu mõisa endisest peahoonest muljetavaldavalt suurt maketti, et erinevate ürituste raames saaks kogukonnale ja külalistele peahoone algset välimust

Mõisaselfide konkurss ja Karl August Hermanniga laulude võistulaulmine Esku-Kamari koolis. Fotod Liia Aun, mais ja oktoobris 2018

Virtsu mõisa endise peahoone maketi ehitamine Virtsu koolis. Foto Siivi Jõgi, oktoobris 2018

tutvustada. Hoone ise põletati maha 1917. aasta suvel, säilinud on sellest vaid pækelder. Kuna dokumentatsiooni algse mõisa peahoone kohta ei ole palju säilinud, lähtutakse maketi ehitusel ja mõisakompleksi uurimisel ajaloolistest fotodest ja maakaartidest. Projektipäeval on õppetegevused olnud seotud maketi ehitamiseks teadmiste ja oskuste omandamisega, lõimitud on ajalugu,

MUINSUSKAITSEAMET

tehnoloogiat, disaini, kunsti, võõrkeeli ja matemaatikat.

Muinsuskaitseõunik Kalli Pets väga soovib iga pärandipaiga juures laste ja noortega arutlusi läbi viia. See ärgitaks õpilasi mõtlemale selle üle, kuidas parke, kalmeid, kalmistuid, linnamägesid jne väärtustada, mida need ajaloo ja inimese elust jutustavad ja millised on ohud säilimisele. Näiteks varemed – kuidas varemeid väärtustada, kuidas võiks neid tähistada, kuidas hoiatada väringuvõimaluse eest või kuidas müüridest kivimaterjali vargaid eemale peletada. Kalmistute puhul võivad õpilased valmistada enne koristustööd ette uurimistööd sinna mäetud oluliste isikute kohta ning peale talgutööde lõppu kohapeal esitleda neid. Võid ka korraldada väljasõite teiste valdade ja maakondade pärandobjektide külastamiseks.

Soovituslik õppematerjal

Pärandipaikade valimisel ning nendega tutvumisel on abiks ajalooõpetajate poolt koostatud Eesti kultuuriloo õppematerjal (kättesaadav Eesti Ajaloo- ja Ühiskonnaõpetajate Seltsi veebis).

Keda kaasata?

Maakondlikud muinsuskaitseõunikud on kõige pädevamad aitamaks Sul leida objekte, mida korraldada. Nõunike soovistega saad tutvuda meie kodulehel ja nende kontaktid leiad [Muinsuskaitseameti veebilehelt](#). Kutsu talgutele kaasa lapsevanemaid ja vabatahtlike kohalikust muuseumist, koduloo-uurimisseltsist vm kogukonnaliikmeid, kes aitaksid vajadusel raskemate tööloikudega ning hoolitseksid ka selle eest, et planeeritud tööd ei jääks lõpetamata.

Pärandivaderite talgud Tõstamaa Keskkoolis. Foto Toomas Mitt, mais 2018

Mida veel silmas pidada

Tegevuste planeerimisel on oluline meeles pidada, et:

- kõik tegevused tuleb kooskõlastada projekti koordinaatori ja muinsuskaitsealuste paikade puhul ka Muinsuskaitseameti maakondliku nõunikuga;
- tuleb teavitada ja luba küsida pärandiobjekti aluse maa omanikult või valdajalt. (Uuri, mitmel katastriüksuse territooriumil objekt asub ning mitme omaniku-valdajaga tuleb kokkuleppeid teha. Soovitatav on maaomanikult saada kirjalik nõusolek nt e-posti teel, kuna esialgsete kokkulepete ja talgute vahele võib jääda mitu kuud. Reformimata riigimaad haldavad maavalitsused ja omanike kontakte saab KOVidest – siis on ka nemad kavandatavast informeeritud);

- tuleb tagada õpilaste ohutus tööriistadega töötamisel, vajadusel küsi juhiseid kooli tehnoloogiaõpetajalt;
- teavita lapsevanemaid;
- varu kaasa esmaabivahendid.

Pärandipaikade korraldamine

Pärandivaderite talgupäeva võib korraldada kas kevadel või sügisel, kui on soe ning mõnus värskes õhus toimetada.

Tuleta õpilastele vahetult enne talguid meelde, et nad paneksid tööriided selga (eriti oluline värvimistööl) ega tuleks igapäevaste puhaste riietega. Hoolitse selle eest, et töökindad oleksid lastele parajad ja neid oleks piisavalt. Värvimistööl varu ajalehti värvipritsmete kaitseks, ka maalriteipi, et objekti mittevärvitavaid osi korralikult kinni katta.

Soovitame pärandipaigas hooldatava ala jagada osadeks, mille iga lõigu koristamise eest vastutab paar last või grupp, see aitab vältida vaidlusi ja lõikude vahelejätmist. Õpilaste tegevust tuleb hoolega jälgida nii talguliste kui pärandiobjekti ohutuse tagamiseks. Juhenda õpilasi, kuidas tööriistu kasutada ja järgida ohutusnõudeid.

Tee fotosid talgute ajal ning korraldust päigast peale talgutöid. Pildista kohta sama nurga alt, kui registreerimisel esitatud fotodel, et korraldustöö tulemused oleksid selgelt näha.

Kui planeeritud ajaga ei jõuta lõpetada objekti korraldamist, lepi lapsevanemate ja vabatahtlikega kokku tööde lõpuleviimine muul ajal.

Pärandivaderid pärandi tutvustajatena

Leidke õpilastega võimalusi korraldust pärandipaiga ja talgupäeva tegevuste tutvustamiseks koolikaaslastele, lastevanematele ja/või kohalikule kogukonnale. Selleks võib etendada näitemängu, avaldada talgupäeva fotod kooli veebilehel või korraldada fotonäituse avalikus ruumis, avalikustada veebis videofilm või animafilmi, kirjutada kohaliku lehte objekti kohta artikli jne. Teavitustöö aitab õpilastel mõtestada ja väärtustada nii kodukandi pärandit kui ka oma panust selle hoidmisel ja kaitsmisel.

Mis pärast saab?

Aruta kooliperega, kas kool võikski jääda objektile pärandivaderiks, et korraldust talgud igal aastal või mõne aasta tagant.

Ootame kõikidelt osalejatelt aruannet toimunud tegevuste kohta ning kaasalöömist ka järgnevatel aastatel.

MUINSUSKAITSEAMET

enne registreerimist	ettevalmistöö: juhendajad valivad pärandiobjektid, mõtlevad läbi talgupäeva tegevuskava, võimalusel kontakteeruvad võimalike partnerite ja vabatahtlikega
registreerimine	registreerimine on avatud aastaringi
peale registreerimist	registreerujad saavad 3 päeva jooksul vastuse projekti koordinaatorilt. Koordinaator kinnitab, kas valitud pärandiobjekt ja planeeritud tegevused on õpilastele sobilikud (kas on vajalikud kooskõlastused muinsuskaitseametilt ja/või looduskaitse spetsialistilt) ning nõustab juhendajaid edasistes sammudes; peetakse läbirääkimisi esinema tulevate ajalooekspertide ja kohalike toetajatega (nt omavalitsused, kohalikud ettevõtted, mäluasutused, ajaloo- ja kodulooseltsid ning vabatahtlikud)
märts-november	korrastamistalgud pärandipaikades
peale talgupäeva toimumist	juhendajad edastavad peale talgupäeva toimumist projekti koordinaatorile osalejate nimekirja ja fotod talgupäevast. Täpsemalt vestleme sellest, kuidas pärandivaderite projekti läbiviimine kulges ja õnnestus, telefoni teel.

Toetuste summad igale koolile/meeskonnale 2023. aasta kevadeks ja sügiseks on ära planeeritud. Uutel liitujatel soovitame siiski märku anda oma liitumissoovist ja plaanidest, saame varakult hakata plaane tegema 2023.-2024. õppeaasta kevad-poolaastaks.

Pärandivaderite projekti eestvedaja MTÜ Estlander saab talgute korraldamisega seoses hüvitada:

- töökinnaste ja töövahendite-materjalide kulused
- transpordikulused
- prügiveokulused
- talgutoitlustust lastele ja noortele kuni 19. aastani
- infoviitade jaoks materjalide soetamist
- muid kulused, mis aitavad õpilastel kogukonnas pärandialast teavitustööd teha.

Hüvitise maksame välja peale talgupäeva toimumist, kui oleme saanud fotod, osalejate nimekirja ja suulise tagasiside toimuva kohta. Palun uurige, kas kool saab esialgu ise tasuda kõikide teenuste/töövahendite eest ning seejärel esitada MTÜ Estlanderile toetuse saamiseks arve, mille alusel teeme kooli arveldusarvele ülekande. Arve võib esitada ka MTÜ (nt külaselts) või vallavalitsus, kui koolil oma arveldusarvet ei ole.

Lisaks on meil võimalik maksta ka ajalooeksperti esinemistasu ja hüvitada tema transpordikulused. Esinejatasu ei saa maksta Muinsuskaitseametis töötavale isikule.

Inspiratsiooniks tegevuste planeerimisel vaata pildigaleriid 2022 a pärandivaderite toimetamistest üle Eesti Pärandivaderite FB-lehel ([fotoalbum "Pärandivaderid 2022"](#)).

Küsimuste korral võta julgelt ühendust Pärandivaderite algatuse koordinaatoriga

Elle Lepikuga
 telefoninumbri 52 26 456
 e-posti aadressil elle@estlander.org